

Sófár

2005. 06. 10.

עתון של הקהילה היהודית בנירעגיהאזא - a Nyíregyházi Zsidó Hitközség lapja

És számoljatok...

A Sávuoat az egyetlen olyan ünnep Szent Tanunkban, melynek időpontját a Szentírás nem határozza meg hónap és nap szerint. A többi ünnepnek (Peszách, Ros Hásáná, Jom Kippur, Szukot, Purim) megvan a maga hónapja és napja, azonban a Sávuoat időpontja a Peszáchtól függ.

Természetesen ha kinyitjuk a Luáchet, akkor a Sávuoat ünnepét minden évben Sziván hó 6. és 7. napjánál találjuk, de ez annak köszönhető, hogy a farizeus zsidóság a Tóra azon szavait, hogy „számoljatok a sábatot követő naptól“, úgy értelmezte, hogy a sábat a Peszách első napjára vonatkozi. A jantevok első és utolsó - a gálutban első kettő és utolsó kettő - napjai ugyanis bizonyos értelemben sábesznek tekinthetők, hiszen a főzés tilalmát leszámítva ugyanolyan szabályok vonatkoznak rájuk. Így mivel Peszách első napja Niszán hó 15-ére esik, az ómer számlálást Niszán 16-ával kell kezdenünk, ezért az 50. nap (hiszen az ómer számlálás során hétszer hét, azaz 49 napot kell számolnunk) Sziván hó 6. napjára esik.

Az ókori Júdeában a szaddokeusok azonban a Tóra fent idézett szavait másként értelmezték. Szerintük a sábat nem a Peszách első napjára, hanem a Peszách napjaira eső, rendes sábeszra vonatkozik. Ha ezt az értelmezést tekintjük, akkor Sávuoat mindig más dátumra esne az évben, de mindig vasárnapra és hétfőre. Mivel azonban a farizeus irányzat vált uralkodóvá, ezt a hagyományt és értelmezést követjük a mai napig.

Annak ellenére tehát, hogy a Sávuoat dátuma a farizeusi értelmezés következtében rögzült, a tórai elv mégis arra mutat, hogy az ünnep a Peszáchtól függ. A sziderli szerint Peszách a szabadulásunk ideje, Sávuoat pedig a Tóradás ideje. A kettő között pedig hétszer hét nap telik el.

A tartalomból

És számoljatok....

60 év után Buchenwaldban

Balkányi megemlékezés

A zsidó Nyíregyháza: Sellei László visszaemlékezései V.

Varnus Xavér: itt, itthon vagyok

Tokaj és a klezmer

Izraelben voltunk....

„És számoljatok....“ Részlet a Tórából.

A Tóra egy tökéletes társadalom képét vetíti ki, melyben nincs gonoszság, hanem szeretet, és i-ten-félelem van. Ahhoz azonban, hogy ezt a Tóráat átvegyük és megkapjuk szabadságra van szükségünk. Az egyiptomi szolgák nem lettek volna képesek a Tóráat átvenni és megtartani. Ahhoz, hogy a szabadulás bekövetkezzen, Izraelnek ki kellett vonulnia Micrájimból az Ő-ó parancsa szerint és Mózes vezetésével. A Tóra átvétele és megtartása tehát a szabadságon alapszik, úgy ahogy a két ünnep is egymástól függ.

60 év után Buchenwaldban

A Thüringiai Tartományi Kormány, a Buchenwald és Mittelbau - Dora Emlékhely Alapítvánnyal közösen rendezte meg a náci koncentrációs táborok felszabadulása 60. évfordulójának központi emlékünnepségét.

A négynapos rendezvényre meghívást kaptak Buchenwald egykori foglyai, a felszabadító katonaveteránok, a Szövetségi Köztársaság és a tartományok vezetői, a diplomáciai testületek, az egyházak, és a társadalmi szervezetek képviselői. Egykori foglyok mintegy félezren, vendégek kb. 1500-an jelentek meg. Ezen felül több ezerre tehető a rendezvényeken résztvevő német és külföldi látogatók száma. A magyar meghívottak egyikeként vettem én is részt az emlékező eseménysorozaton.

Április 9-én evangélikus - lutheránus, katolikus és orosz-ortodox egyházi méltóságok vezetésével ökumenikus emlék-istentiszteletet tartottak az egykori tábor vasúti rámpájánál. A Weimari főpolgármester fogadása után koncertre került sor a Weimari Népházban.

A Németországi Szövetséges Köztársaság központi emlékünnepségét április 10-én délelőtt a Weimari Német Nemzeti Színházban rendezték meg. Akik ide nem kaptak meghívást, azok a volt tábor SS gyakorlóterén felállított 2000 személyes sátorban óriási kivétítőn nézhették az emlékműsört.

A Weimari Állami Szimfonikusok megnyitója után D. Althaus a Thüringiai Tartomány miniszterelnöke üdvözölte a megjelenteket.

Utána a Nemzetközi Buchenwald-Dora Bizottság /IKBD/ elnöke - egykori francia fogoly - B. Herz szölt a jelenlevőkhez, majd a Németországi Zsidók Központi Tanácsának elnöke P. Spiegel emlékezett a 60. év előtt történetekre.

Ezután R. Rose a Német Sinti és Roma Központi Tanács elnöke köszöntötte az ünnepség résztvevőit.

Ünnepi beszédet mondott Gerhard Schröder a Németországi Szövetséges Köztársaság kancellárja.

A kancellár nagy tetszéssel fogadott ünnepi megemlékezése után a Weimari Zeneiskola vegyes kórusa a volt foglyok spontán kíséretével, a résztvevők vastapsa mellett adta elő a híres-hírhedt Buchenwald Lied-et, a foglyok által kötelezően megtanult Buchenwald indulót.

A szónoklatok az egykori spanyol fogoly, a híres író J. Semprun szavaival zárultak.

A központi emlékünnepség a szimfonikusok Sosztakovics 5 d-moll szimfóniájának előadásával fejeződött be.

A résztvevőket buszokkal szállították az egykori táborhoz.

A tábor bejáratánál a világ minden tájáról érkezett, egymást évek, évtizedek óta nem látott bajtársak találkozásainak voltunk részesei, tanúi. A régen látott barátok találkozásakor a szemek fátyolosak, röpködnek a nevek és a családi fényképek, gazdát cserélnek a címek, újra felélednek az egykor volt barátságok. Az egykori foglyok - az immár ősz, idős nők és férfiak - közül többen csikos rabruhában, mások csikos sapkában vagy kendővel a fejükön, nyakukon gyülekeztek. Többeket koruk és egészségi állapotuk miatt hozzátartozóik, barátaik segítik a mozgásban...

Industrieschau eröffnet: 6100 Unternehmen auf der Hannover-Messe / Seite 6

Thüringer Allgemeine

UNABHÄNGIGE TAGESZEITUNG FÜR POLITIK, WIRTSCHAFT, KULTUR UND SPORT
Montag, 11. April 2005 • 04451 WEIMARER ALLGEMEINE Preis 0,70 € • 15. Woche • Nr. 83

HEUTE
THÜRINGEN
Täler der Erinnerung
FEUILLETON
Albert F. Morsch
90 Jahre gestoben
WIRTSCHAFT
Ausschuss
Sport
MSV Eintracht
Bis-Wahl
Ernt 4:0
TA-ONLINE
www.thueringer-allgemeine.de
KOMMENTAR
Erinnerung
Von Ingo LENSEL

Land will Fördermittel drastisch kürzen
Thüringen plant eine drastische Kürzung der Fördermittel für die Wirtschaft. Aus Spargründen droht eine Streichung um rund ein Drittel der Zuschüsse für den Wirtschaftsförderungsfonds (WFF).

Erinnerung
Noch heute steht vor dem Buchenwald der Erinnerungsort. Die Erinnerung an die Verbrechen der NS-Zeit ist ein zentraler Bestandteil der Thüringer Identität. Die Erinnerung an die Verbrechen der NS-Zeit ist ein zentraler Bestandteil der Thüringer Identität.

Lebendiges Gedächtnis
Symbolische Erneuerung des Buchenwaldschwurs bei zentraler Gedenkfeier zur Befreiung

Proteste auf Tempelberg verhindert
JERUSALEM (Reuters) Am Freitag vor seinem Wiederantritt des Amtes in den Nahen Osten hat die israelische Polizei bei einem Gedenkfeier für die Opfer des Holocausts auf dem Tempelberg Proteste verhindert.

Erinnerung
In zehn Jahren wird unser Gedächtnis der Überlebenden nicht mehr existieren, denn es wird keine Überlebenden mehr geben. Folge Semyon, ehemaliger Buchenwaldhäftling, gilt in seiner Heimat als einer der besten Deklarierer im Weimarer Nationaltheater gütigen der Leistungen der Vergangenheit auf die nächste Generation.

WIRTSCHAFT
Bundeskanzler Schröder (SPD) hat sich vor dem Parlament in Berlin zur Lage und Verleumdung Teil der deutschen Identität geworden. Die deutsche Identität ist die deutsche Identität.

Erinnerung
Die Erinnerung an die Verbrechen der NS-Zeit ist ein zentraler Bestandteil der Thüringer Identität.

Erinnerung
Die Erinnerung an die Verbrechen der NS-Zeit ist ein zentraler Bestandteil der Thüringer Identität.

A Thüringer Allgemeine című újság címlapján tudósított a megemlékezésről

A táborba most is - mint annak idején - a buchenwaldi indulót énekelve, dúdolva vonultunk be. Az Appellplatzon egy német antifasiszta fogoly unokája mondta el - első ízben 1945 április 19-én a már felszabadított táborban elhangzott - a Buchenwaldi Eskü ma is változatlanul aktuális mondatait.

Ezután került sor az elpusztított áldozatokat jelképező Nemzetek Emléktáblájánál a kegyelet, a megemlékezés koszorúinak és virágainak elhelyezésére.

A Szövetségi Köztársaság Koszorúját Gerhard Schröder kancellár, a további koszorúkat a Bundestag, a Bundesrat elnökei, valamint a tartományok, a meghívott országok, a küldöttségek vezetői és az egyes nemzetek fogolycsoportjai helyezték el. Az itt tartózkodó látogatók virágcsokrokkal rótták le kegyeletüket a Buchenwaldban és melléktáborokban meggyilkolt 56 ezer áldozat emléke előtt, akik közül minden ötödik magyar állampolgár volt...

A koszorúzási ünnepség után a zsidó áldozatok emlékművénél, rabbi vezetésével és kántor közreműködésével lett megtartva a volt zsidó foglyok és vendégek csoportos imája.

A délutáni órákban csoportunk a régi Emlékhelyen, a Nemzetek Útján lévő Magyar Emlékfalnál is itthonról vitt koszorúval tisztelgett a magyarországi zsidó áldozatok emléke előtt.

11-én új múzeumot, valamint oktatási és dokumentációs központot adtak át ünnepélyesen Buchenwald legnagyobb külső tábora - a Nordhausen melletti Mittelbau-Dora - helyén. A Mittelbau-Dora 1944 októberétől 45 ezres fogoly létszámmal önálló tábor lett. Itt a földalatti üzem építését, majd a náci „csodafegyver“, a V-2 szerelését is a foglyok végezték.

Utoljára a Niederorschelben posztumusz kitüntetés átadása volt meghatározó esemény minden jelenlévőnek. E külső táborban OTTÓ HERMANN antifasiszta német fogoly, majd Kapo több zsidó bajtársa életét mentette meg. A kisközség lakóinak nyilvánossága előtt unokája vette át a Jad Vasem képviselőjétől a nagyapjának adományozott Világ Igaza Emlékplakettet és Emlékplapot.

A rendezvények között az egykori foglyok fiatalokkal való találkozásokon, anketokon, filmvetítéseken vettek részt. Több külső tábor városa szervezett találkozásokat egykori ottani foglyokkal.

Napjainkra a Weimartól 8 km-re, az Ettersberg platóján volt egykori tábor területe, meglévő épületei, az azokban berendezett múzeum, könyvtár stb., valamint az emlékműegyüttes a német és külföldi tömegek zarándokhelyévé lett, 2004-ben mintegy félmillióan keresték fel.

A német iskolák rendszeresen tartanak történelem tanulmányi kirándulásokat Buchenwaldban és más egykori koncentrációs táborok helyszínein. Jelentős számú egyetemi hallgató készített és készít diplomamunkát a buchenwaldi és más táborokkal kapcsolatban.

Számomra egy korábbi buchenwaldi találkozás maradt felejthetetlen. Jelen voltam, amikor Brunó Apitz - Buchenwaldról írott - világhírű könyvének, a FARKASOK KÖZT VÉDTELEN főalakja Stefan Jerzy Zweig, az 1941 januárban (!) született lengyel kisfiú évtizedek múlva találkozott 1944-es megmentőivel. A könyvből ismert, hogy a tábori Gestapo tudott a gyermekről, de nem találta meg rejtékhelyét, hiába kínoztak halálra több foglyot a tábor fogdájában és a weimari Gestapo börtönében. JUSU - ez volt a gyermek beceneve - 4 évesen (!) megérte a felszabadulást. A találkozáskor már Svájcban élő JUSU Professzor elmondta, hogy évekig nem tudott csak suttozva beszélni, mert buchenwaldi rejtékhelyén még úgy sem lehetett.

A tanúk csak akkor tudnak közvetlen élményeikről számot adni amíg élnek. A vészorszak át / túlélőinek nemzedéke elfogyóban van. Egykori fogoly bajtársaim, a buchenwaldi magyar foglyok is már kevesen vagyunk. Nem attól szorul össze a torkunk, szívünk mert társaink eltávoznak közülünk - a természet törvényeit megváltoztatni nem lehet - hanem azért, mert emberek sokasága, egész nemzedékek nem fogják tudni amit tudniuk kellene. Azt, ami akkor 1944-ben a magyar zsidósággal, magyar állampolgárok százazeivel, ártatlan gyermekekkel, fiatalokkal, nőkkel és férfiakkal történt.

„... A nemzetiszocializmus, a háború, a népirtás, és a büntettek idejére való emlékezés nemzeti identitásunk részévé vált. Ebből következik egy maradandó erkölcsi és politikai kötelezettségünk...“ (Gerhard Schröder, 2005.04.10., Weimar)

Koszorúzás a buchenwaldi megemlékezésén

Fotó: Marc Darchinger, Jens Mayer

A zsidó Nyíregyháza: Sellei László visszaemlékezései V.

Amikor elkezdtem a régi zsidó Nyíregyházára való emlékezéseimet számba venni, azt igen „ad-hoc-szerűen” kezdtem, teljesen felkészületlenül, így sok minden kimaradt. Ezt akarom most pótolni.

Kezdjük megint a Zrínyi Ilona utcán. A Darvas könyvkereskedés szomszédságában volt Leichtmann Pistáné jó szagot árasztó csokoládé és cukorka üzlete, őt követte Lebovits szerény, de jól menő szövet kereskedése. Az előkelő Faragó uridivat üzlettel szemben Preisz női kabát konfekció kirakatát láthattuk. Nyírvíz palotájában volt Gonda Mihály neves gyógyszertára. Fia, Pista szintén gyógyszerész lett, a háború után Budapesten működött. A Zrínyi Ilona utcában volt még a jó nevű Leiner féle cipő üzlet, melyet az igen szimpatikus veje vezetett (Glück).

Kossuth téren találhattuk a Blumberg féle fűző és gyógyászati segédeszközöket árusító üzletet (azt hiszem, hogy az egyetlen volt a városban).

A Vay Ádám u. elején a Korona kávéház szomszédságában volt a nevezetes Hoffmann féle igen elegáns csemege üzlet és kávé pörköldé. A Takarékpalota sarkán Blum Sándor férfi konfekció üzlete kínálta nagy választékban a ruhákat, közelében Wassermann nemes porcelánt (Meissen-Rosenthal-Herend) és cseh kristályt árusított, nagy vevő köre volt. Glück bútor üzlet szomszédságában volt Wolgemurth bazáros, lejjebb Friedmann cipő üzlet. A Vay Ádám u. és a Zöldségtér közötti átjáróban, külsejében nem hivalkodó, de igen jól menő igazi parasztárú (rőfös) kereskedést mondhatott magáénak Fisch Hermann. A szorgalmas és igen udvarias Lenhorn Imre a Luther utcában mondhatott magáénak jól menő textil üzletet, az ő vevői köre főleg a bokortanyai gazdagabb tírpák családokból került ki. Az első segédje (Weisz Mór) felvidékről származott, és a tírpák vevőkkel anyanyelvükön tudott beszélni, és ez igen előnyös volt Lenhorn részére.

Nem említettem Niedermann Adolf igen jól menő liszt üzletét sem a Jókai u. és a Bessenyei tér sarkán. Niedermann nem volt szűk keblű, ha jótékonysági akcióról volt szó. Ulmann Laci liszt boltja a Zöldség téren volt. A Bessenyei téren Grósz Adolf, a Hősök szobra mögött Friedmann Sándor rövid árú nagy kereskedését találhattuk. Friedmann két fia Pista és Imre túlélte a vészkorszakot, 1956-ban Kanadába távoztak. A Kereskedők és Gazdák Körének helyisége alatt volt Vajda Jenő jól menő textil üzlete, sógorának Schwartz Dezsőnek a Katolikus Bérpalota Bethlen utcai oldalán találhattuk a textil üzletét. A város egyetlen tejcsarnoka az Eisendörfer a Bercsényi utcában, Stég Lajos Ortodox kóser bodegája a Takarékpalota Rákóczi úti oldalán volt. Nagy választékban kínálta a kóser finomságokat a nagyszámú vevőközönségnek. Több kisebb kóser bodega is működött, de nevekre nem emlékszem. Nem messze Stégtől özvegy

Kelemennének a Faragó utcában volt a legjobb uridivat és férficipő üzlete, melyet Tibor fiával együtt vezetett. A Bessenyei téren találhattuk a Berger féle zsák és ponyva üzletet mely egyben kölcsönző is volt.

Gottdiener Béla és a Gottesmann fatelep volt a legjelentősebb a fűrészes árú terén Nyíregyházán. Az előbbi fiai a húszas évek második felének és a harmincas évek első felének zsidó diákságának szellemi vezéralakjai voltak, Miklósról és Andrásról külön fejezetben és részletesen fogok írni.

Borászattal kapcsolatban Karfunkel Mór és Eisenberger pincészete volt a legjelentősebb. Az előbbinek a pincészete a lovassági laktanya

A nyíregyházi Kossuth tér ma, háttérben a Takarékpalotával

közelébe volt, a háza közel a nagyállomáshoz, melynek az 1944-évi bombázása következtében a ház téglá törmeléké vált. A két Karfunkel leány Klári és Magda igen népszerűek voltak a zsidó diákok körében, a valamivel fiatalabb fiútestvér úgy tudom, hogy a vézskorszakig lelkes cionistaként tevékenykedett. A családból csak Magda és akkor csecsemő kisleánya maradt meg, kik Ausztráliában élnek. Krámer Sándorné-Bernát Ilona tűzifa és széntelege a legnagyobb volt a megyében. Széchényi utcai házuk telke a Báthory utcáig húzódott. Budapesten a Tátra utcai 4. számú négy emeletes bérház az Ő tulajdonuk volt. A vézskorszakot csak Laci fiuk élte túl, az Ő elbeszéléséből tudom, hogy szüleit 1944-ben a gettó „pénzverdéjében“ a gettó hóhérja Trencsényi nevű csendőr rettenetesen megkínozták. Lacit a kitelepítések idejében kitelepítették Budapestről, csak 1954-ben térhetett vissza.

A terménykereskedők közül csak a két legnagyobbat a Weinstock és Kendét említettem, de jelentős terménykereskedők voltak még Klein Adolf, Schnittlinger, és a Székely testvérek. Több kisebb nagyobb terményes működtek a Búza tér környékén, de nevükre nem emlékszem. Meg kell említenem Róna fényképészeti műtermét is a Zrínyi Ilona utcában, valóban művészi fotókat készített.

Eddig csak a város központjában működő üzletekről írtam de számos jól menő főképpen fűszerüzlet volt a központtól távol. Friednek a Deák Ferenc utcában (közel a Vécsey utcához), Wiend Ignác üzlete a Szarvas utcában volt. Wiend apósa volt a népszerű Dr. Révész Mórnak, Hartmann a Géza utcában tevékenykedett, Neufeld a Kossuth és Dob utca sarkán szombaton zárva tartotta az üzletét. Weishaus Marcának forgalmas boltja volt a Vay Ádám és Nyár utca sarkán. A Raducziner család üzlete az Őszöllő utcában volt és tűzifával is kereskedtek. Egyik Weishaus fiúnak a Báthory utcában volt egy elég szerény boltja. A labdarugó Weisz Jaszi családjának üzlete a Holló utcai vevőkört elégítette ki, jól menő üzlete volt Goldfárbnak a Selyem utca és Véső utca sarkán, valamint jól ment a Goldsteinék üzlete is a Búza téren.

Több kisebb üzlet volt még a város különböző utcáiban de már csak Lefkovitsékra emlékszem név szerint a Csillag utcából.

Sellei László

A Zrínyi Ilona utca ma. Valakik hiányoznak...

Imarend Sávuostra

június 12, vasárnap, 18:00: erev Sávuo
 június 13., hétfő, 8:30: sáchrít, muszáf
 június 13., hétfő, 18:00: minchá, mááriv
 június 14., kedd, 8:30: sáchrít, muszáf
 Mázkir: június 14., kedd, 9:00

Imarend Tisebavra

augusztus 14., vasárnap,
8:30

Helyreigazítás: a Sófár előző számában a Mázkírt Peszách utolsó előtti napjára hirdettük, pedig az a mi hagyományaink szerint Peszách utolsó napján tartandó. Mentségünkre szóljon, hogy az időpontot a EMIH által kiadott luáchból néztük, mely a lubavicser hagyományt követi, és a Mázkírt Peszách utolsó előtti napjára hirdeti. Olvasóinktól elnézést kérünk figyelmetlenségünkért!

Balkányi megemlékezés

Balkányból elszármazott zsidók kezdeményezésére Balkány Város Önkormányzata és a Holocaust Dokumentációs Központ és Emlékgűjtemény Közalapítvány május 8-án emléktáblát avatott a holokauszt balkányi áldozatai emlékére a szabolesi városban az egykori zsinagóga épületénél, mely ma Postahivatalként működik.

Az izraeli vendégek jelenléte miatt nemzetközinek is mondható, sófárhanggal kezdődő megemlékezést Marjánné Rinyu Ilona polgármester nyitotta meg. Ezután a Szabolcs Vezér Általános Iskola diákjai énekelték el héberül (!) a Jerusálajim sel záháv című dalt. A zeneszám után Petneházy Attila, a Móricz Zsigmond Színház színművésze szavalta el Radnóti Miklós Töredék című versét.

Az emlékbeszédet Dr. Riczu Zoltán történész tartotta. (Ld. következő oldal.) Ezt követően Fekete László főkántor recitálta a Kél málé ráchámim kezdetű imát, miközben balkányi gyermekek, és felnőttek olvasták fel a holokauszt balkányi áldozatainak névsorát, ami nem kis teljesítmény volt tekintettel a hideg, szeles időre!

A magyarországi zsidóság hivatalos képviselőjében Fröhlich Róbert főrabbi és a polgármesterasszony leplezte le az emléktáblát, majd a főrabbi elmondta a Káddist. Sajnos az emléktáblán nincs héber vagy jidisz nyelvű szöveg, ami természetesen nem a balkányi polgárok érdemét csorbítja...

A balkányi holokauszt megemlékezés igen szép gesztus a város lakóitól, melynek polgárőrsége a gépjármű forgalom átirányításával ügyelte az összejövetel nyugalmát.

Hol zsinagóga állott, most Postahivatal...

Arany Jeruzsálem... szól a dal Balkányról

Balkányi gyerekek balkányi gyerekekről emlékeznek...

Él a zsidó nép!

Tisztelt Ünneplők, kedves Megjelentek!

1944 áprilisában a balkányi zsidó családok is a Peszahra készülődtek. Az ünnep előtt gondosan kitakarították házaikat, különösen ügyelve arra, hogy kovászt, vagy kovászos tartalmú étel ne maradjon a lakásban. Elővették a csak Peszah idején használatos edényeiket, ünnepi ételeket főztek és boldog izgalommal várták a különleges estét. Ám, már nem hangozhattak el a Széder este megszokott kérdésének kezdő szavai - „Ma nistanná“, vagyis „Miben különbözik ez az éjszaka minden más éjszakától?“ - mely kérdést hagyományosan a gyerekek szokták feltenni.

Az ünnep előtt - 15-én szombaton - csendőr csizmák határozott, ütemes lépései csattantak az utcán, majd bekopogtak a zsidó lakások ajtaján és ellentmondást nem tűrő hangon kiharcolták a lakókat otthonaikból.

A község 463 izraelita vallású lakosa, köztük Fried Dezső hitközségi elnök, Lichteinstein Kisziél anyakönyvvezető rabbi és 74 iskolás gyerek a tanítójával együtt elindult végzet felé.

A Peszah, az elkerülés ünnepe is, emlékeztetvén a bibliai 10. csapásra. Ez a csapás az egyiptomi elsőszülöttek halálát jelentette, de Izrael fiai az áldozati báránnyal bekenték ajtófélfáikat, ez szolgált jelként - így őket nem érte a rontás, az ő otthonaikat elkerülte a halálangyal, kihagyta, ezért a Peszah szó (melynek jelentése átugrani, kihagyni) lett az ünnep névadója.

1944-ben a jel, a sárga csillag a halált jelentette számukra.

A magyar állam megjelölte kitesztotta, kifosztotta, megsemmisítette Mózes hitű polgárait.

A megszálló németekkel lelkesen együttműködő magyar állam- és közigazgatás, Sztójay Döme miniszterelnöksége időszaka alatt, Jaross Andor belügyminiszter, Baky László és Endre László államtitkárok irányításával, példátlan gyorsasággal küldte megsemmisítő táborokba a vidéki zsidóságot.

Cinismusukat, dühödt ölni akarásukat jellemezte az, hogy nem is várták meg a „zsidók lakásával és lakóhelyének kijelölésével kapcsolatos egyes kérdések szabályozása tárgyában“ kiadandó, a gettóba zárás

elrendelését kihirdető saját rendeletük megjelenését, mely IV. 28-án lépett hatályba, hanem a titkos tanácskozásokon született megállapodások alapján a csendőrség a megyei, és a helyi közigazgatási tisztségviselőivel együttműködve, már április 14-től kezdődően gettókba zárta a VIII. Csendőrkerület, azaz Kárpátalja és Szabolcs megye zsidó lakosságát.

A balkányi zsidóság a Nyírjesen lévő gyűjtőtáborba került, ahonnan május 17-én, 23-án és június 6-án 3 szerelvénnyel Auswitzba vitték őket. Az elszállítás módjáról a május 9-én Munkácson tartott értekezleten kaptak eligazítást az érdekeltek Ferenczy László csendőr alezredestől, Dr. Uray László csendőr századostól és Dr. Zöldi Mártontól, a Gestapo századosától.

A bizalmas értekezlet utasításai kíméletlen kegyetlenséget tükröznek. Egy vagonba legalább 66 embert kellett bepréselniük, de Uray százados kijelentette: „Ha a szükség úgy kívánja 100 is mehet egy kocsihoz. Rakhatók úgy, mint a heringek, mert a németeknek szívós emberek kellenek. Aki nem, bírja elhullik. Divathölgyekre nincsen semmi szükség ott Németországban.“ A nyíregyházi polgármester Szohor Pál pedig azt mondta: „Nem szabad visszahagyni

Dr. Riczu Zoltán, történész

egy zsidót sem, menjen mind.“ És elment mind.

Auschwitzban 381 balkányi zsidó lakos elpusztult, a megye zsidóságának nagy részével együtt.

Megsemmisült az a balkányi ortodox közösség, amelynek tagjai már az 1700-as években megtelepedtek itt és lélekszámuk a következő század elejétől kezdve, folyamatosan félezer fő közelében volt.

Létrehozták intézményeiket, iskolát működtettek, imaházat építettek, temetőt vettek. Részesei voltak a község gazdasági életének, Mandel Hermann a Takarékpénztárat vezette, többen földbirtokkal rendelkeztek, pl. Klein Zoltán és Róth Ferenc, boltosok, kereskedők voltak és Taliszszővőgyár is működött a faluban.

Részesei lettek a község életének, békében együtt éltek zsidók és keresztények, ismerték, tisztelték egymást.

Ennek az együttélésnek vetett véget a Holocaust, ezen a településen, melynek Hunyady Ferenc debreceni prédikátor szerint „zsidó neve vagyok“ - Balkan-ból lett Balkány.

A háború után a 83 túlélő közül 40-en még újraélesztették a hitközséget Gerle Jenő elnök vezetésével.

Ma a balkányi zsidók a város lakóinak emlékeiben élnek tovább, emlékeznek a szomszédokra, ismerősökre, eszükbe jutnak, ha az imaház helyén felépült postaépületébe nap, mint nap belépnek, ha elmennek a példásan rendben tartott temetőbe.

„A történelem az élet tanítómestere“, állt a régi történelemkönyvekben az első oldalon, bizonyítván és indokolván a történelem ismeretének fontosságát. Ma már nincs benne ez az idézet a könyvekben, mintegy beismerve azt, hogy az emberiség keveset tanult a történelemből, nem mindig okult az elkövetett hibákból és egyre inkább feledésbe merül a múlt, pedig aki a múltat nem ismeri, az arra íteltetett, hogy újra átélje azt.

Ezért kell emlékeznünk, felidézni újra és újra a Holocaust eseményeit, bármennyire fájdalmas is, hogy ne fordulhasson ismét elő, és fel kell idéznünk az elhunytak emléke és emberi méltósága megőrzése okán is.

Fel kell lépnünk az antiszemitizmus ellen, amely hol nyíltan, hol lappangva de jelen van ma is.

Ebben különösen nagy felelősség hárul a közélet szereplőire, a sajtóra, televízióra, a rádióra, vagy a filmművészetre és a könyvkiadásra is. De a saját környezetünkben mi tehetünk ellene a legtöbbet, hiszen a borzalom itt történt meg, saját ismerőseinkkel, szomszédainkkal, mi ismerjük az eseményeket.

Az antiszemitizmushoz ma már nincs szükség zsidóra úgy is létezik önmagában. Szinte észrevétlen természetességgel „csúszik“ ki némelyek száján valamilyen „zsidózó“ megjegyzés.

Azonban figyelmeztető jelként kellene szolgáljon az, hogy bárki „zsidóvá“ válhat, ez csupán hatalom és erő kérdése. 1944 őszén azok vonultak tömegesen malenkij robotra, akik tavasszal és nyáron végignézték zsidó polgártársaik elhurcolását. Döntő többségük sohasem tért haza.

Figyelmeztető jelként kell szolgáljon az is, hogy a deportálások befejezése után néhány hónappal lehullott a büszke kakastoll és a tettesek jó része nem került el az igazságszolgáltatást, még ha messze elmenekült is tette helyszínéről, akkor sem.

Emlékeznünk kell a Holocaustra azért is mert megjelent a Holocaustot tagadók csoportja. Tőlük meg kell kérdeznünk, ha nem volt, akkor hova tűnt a 460 ezer fős Magyarországi vidéki zsidó közösség, a majd 25 ezer Szabolcs megyei és 384 balkányi izraelita?

Más népeket nem ért ilyen tragédia csak a zsidókat? - kérdezik néhányan. De igen, ért. Amerika őslakóinak nagy része elpusztult a behurcolt betegségek és a nehéz munka következtében.

Milliók haltak meg a GULAG-okon, szinte semmit nem tudunk róluk. A törökországi örmények 1915-ös kiirtásáról egészen a napjainkig nem „illett“ beszélni, dühödten tagadta Törökország és hallgattak róla az emberi jogokért máskor oly lelkesen kiálló államok is.

Szemünk előtt zajlott le a törzsi háború Ruandában és Burundiban, szánalmatlanul irtották egymást.

Szomszédunkban, szinte élő TV-közvetítésben élhettük át a boszniai Szrebrenica város muzulmán lakosságának tömeges kiirtását.

Ám egyik esetben sem vált a népiirtás annyira megtervezetté, ipari - technológiai folyamattá, mint a zsidóság esetében, amikor is nemcsak az elvakult düh munkált, hanem a hideg számítás, a mérnöki precizitás, szervezés, - ez teszi rémisztővé a Holocaustot.

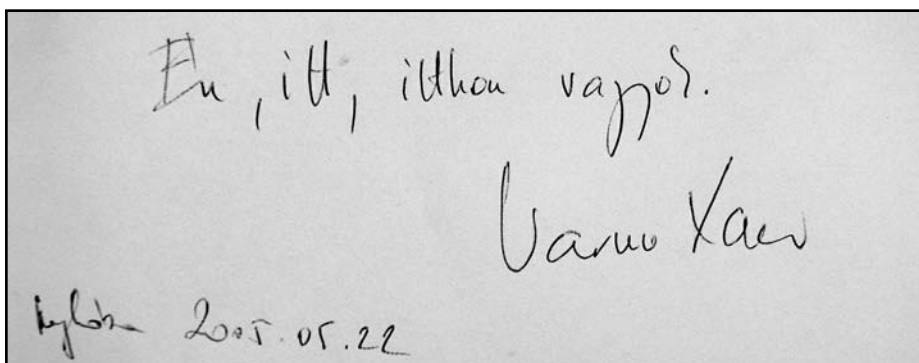
A megsemmisítés szinte végzetesen tökéletes volt, alig maradt emléke, nyoma, itt Balkányban is a zsidó lakosságának, de Önök úgy érezték, hogy valaki és valami hiányzik innen, hiányzik 467 elhurcolt és 384 elpusztított ember és hiányzik az a közösség, az a hangulat, amely 1944 áprilisa előtt létezett itt, mert így volt teljes a falu élete.

A tragédia ellenére idézhetjük a mondást „Ám Jizraél cháj“ azaz, „Él a zsidó nép“.

Köszönöm a figyelmüket!

Varnus Xavér: itt, itthon vagyok!

Varnus Xavér neves orgonaművész ismét koncertet adott a nyíregyházi zsinagógában május 22-én. A koncertre igen nagy volt az érdeklődés, a zsinagóga zsufolásig megtelt a női karzatot is beleértve, ahol a közönség projektoros kivetítőkön kísérhette figyelemmel a művész játékát, illetve az előadott darabokhoz fűzött kommentárjait.

A koncert ismét jó alkalom volt arra is, hogy Nyíregyháza lakosai nagyobb számban megtekinthessék a zsinagógát. A koncertest végén az előadóművész a következő szavakat jegyezte be a zsinagóga emlékkönyvébe: „Én, itt, itthon vagyok.“

Tokaj és a klezmer

A Pannónia Klezmer Band is fellépett a május 29-én tartott tokaji Borfesztiválon. A közönség nemcsak kitűnő klezmer zenét hallhatott, hanem ismertetőt is a zsidó zenéről.

Izraelben voltunk

Idén április negyedikén volt unokahúgom, Sárosi Viktória esküvője Jeruzsálemben. Ez az időpont egybeesett Izrael két soron következő világbajnoki selejtező mérkőzésével, ami Andrisnak, a barátomnak elegendő „ürügyet“ szolgáltatott ahhoz, hogy életében először körülnézzen abban az országban, melyet mindenkinek látnia kell(ene). Indulás előtt figyelmeztettem, mivel túl sokat várt az utazástól, nehogy csalódás érje. Aggodalmam addig tartott, amíg a gépről leszállva kiléptünk a repülőtér előtti pálmás, parkosított térre, melyet szippantottunk a hajnali friss levegőből, és hagytuk, hogy átjárjon, és feltöltsön bennünket az a láthatatlan, megmagyarázhatatlan, de létező kisugárzás, ami sehol a világon máshol nem tapasztalható, itt viszont szinte kézzelfogható.

Ugyanezen a napon délelőtt az unokatestvéremnél belecseppentünk egy szűk családi, 40-50 fős purimi ünnepségbe, ahol megtapasztalhattuk azt a határtalan, felszabadult életörömet, jókedvet (egy csepp alkohol nélkül), ami csak szabad ország szabad gyerekeinek lehet sajátja.

Következő élményünk az Izrael-Írország mérkőzés, és az azt megelőző tel-avivi séta volt. Találkoztunk a meccsre készülő ír szurkolókkal, akik a

sportszerűség jegyében kiitták a tengerparti éttermek teljes sörkészletét, viszont valóban sportszerűen viselkedtek a mérkőzés előtt, alatt és után is. Nem mindennapi élmény volt 50 000 szurkolóval együtt énekelni a Hatikvát, és végigizgulni a mérkőzést.

Ugyanez a „sportszerűség“ az Izrael-Franciaország mérkőzéssel kapcsolatban sajnos a franciákról nem mondható el. Az ő szurkolóik el sem jöttek az ottani izraellelenez, araboknak „udvarló“ hangulat miatt, sőt világhírű kapusuk, Barthes az izraeli sajtónak is sértő módon nyilatkozott, ezért az izraeli közönség kifütyölte a Marseillet, és végig fütyükonzert

volt, amíg a kapusnál volt a labda. Egyébként mindkét meccs eredménye 1:1 lett, így Izraelnek komoly sansza van kijutni a VB-re.

A hét további részét az ország északi részébe tett kirándulásokkal töltöttük, melynek minden epizódjáról regényeket lehetne írni, mint Haifa különlegességeiről, Ros Hanikra szépségéről, az egész Golán egyediségéről. Ott számunkra meglepő módon alakul a szőlészet, borászat, és látva az izraeliek adottságait, technológiáját, nem kell különös jóstehetség ahhoz, hogy kijelentsük, rövid időn belül Izrael bornagyhatalommá válik, megelőzve a tokajit, a franciákat stb. Erről Andris bővebben tudna mesélni, lévén ez az ő szakterülete.

Eljött az esküvő időpontja, ezért „székhelyünket“ áttettük Jeruzsálembe, ami fekvésével, hangulatával, a múlt és a jelen sokszínű, egyidejű jelenlétével méltán nevezhető a világ közepének, anélkül, hogy az „elfogultság“ bélyegét (nem teljesen alaptalanul) magunkra vennénk.

Nem lehet szavakkal érzékeltetni azt, amikor kézzelfoghatóvá válik az a kép, ami minden zsidó lelkében, tudatalattijában évezredek óta él, miszerint egy hosszú óvárosi séta után, áthatva mult, jelen, jövő, honnan, hová, miért hangulatban, megérkezünk egy kis térre, és szemben velünk a FAL. Ugyanez a hangulat egész jeruzsálemi tartózkodásunk alatt érezhető volt. Akkor is, amikor évezredek romok, műemlékek között sétáltunk, akkor is, amikor a Ben Jehudán élveztük a modern nagyvárosi nyüzsgést. Meghatározó élmény volt az echte haszid esküvő, melyet jól jellemzett Viki, a menyasszony pesti, nem zsidó barátja: „ilyen vidám szertartáson, ami arról szól ami a lényeg (nem az alkoholról), még soha nem vettünk részt.“ Nekünk ötvenegynéhány éves létünkre gyökeresen át kellett alakítani a bennünk élő

képet a „pajeszos“ zsidókról, ami nem lett sem jobb, sem rosszabb, csak teljesen más. Maga a hászene, a beszélgetések, az anyu találkozása a testvéreivel, az Andris hihetetlen találkozása egy közeli barát családtagjával, annak rövid, de érdekes, változatos életútja, ez mind egy-egy többkötetes filozófiai mű alaptémája lehetne, de itt tekintettel a hely, valamint képességeim korlátaira, tekintsünk el ettől.

Ugyancsak életreszóló nyomot hagyott bennünk az újjáépített Yad Vásem, ahová megérkezve egy hosszú, téglalap alakú épület egyik végéről kezdődően, művészien kivitelezett, filmvetítésekkel, hanghatásokkal alátámasztott kiállításokon keresztül ismerhetjük meg a zsidóság útját a háború előtti „békeidőktől“ a holokausztig. A minimum 2-3 órás, egyre nyomasztóbb tárlatnézés után, az épület másik végén egy kilátó teraszra érkezünk, ahonnan szemünk elé tárul a mai, virágzó, élő Izrael látványa. Ugyanezt a kontrasztot képviselik a mindenhol jelenlévő egyenruhás, fegyverüket mindig magukkal hordó „gyerekek“, akik létszámukhoz képest a világ leghatékonyabb hadseregének katonái, egyben biztosítékok arra, hogy a holokauszt nem ismétlődhet meg.

Utunk következő néhány napját elég Eilat-on töltöttük. Itt, a luxus üdülőhely, a holt tengeri kirándulás nyújtotta élvezkedéseken túl, érdekesek voltak a kősvatagban kilométereken keresztül látható speciális fóliaházak, ahol különféle mezőgazdasági termékeket állítanak elő, melyek jelentős exportbevételt is jelentenek az országnak. Nem láttunk viszont gazdademónstrációt, traktoros úttorlaszt. Kezdem érteni a világ antiszemitáinak zavarodottságát, mert a zsidó katona, a zsidó mezőgazdász nem illik a képbe.

Rövid, két és fél hetes utazásunk során találkoztunk ottszületett, 56-os, később kivándorolt, sőt egzisztenciális, és egyéb okból a mostani időben kitelepült honfitársunkkal, így a bibliai, és modern Izraelen kívül módunkban állt megismerni a való élet előnyeit, és árnyoldalait is. Arra a kérdésünkre, hogy „nincs honvágyad?“ kivétel nélkül mind azt válaszolta: „dehogy nincs, amikor két hétnél hosszabb ideig Izraelen kívül tartózkodok, már kezd jelentkezni.“

Andris és én, akik eddigi életünket abban a városban éltük le, ahol születtünk, lehetséges, hogy kezdjük megtapasztalni, mi az a honvágy?

A Holt tengernél: Hát kérem, ez itt az élet!

Meghívó

A Nyíregyházi Zsidó Hitközség meghívja tagjait, nyíregyházi kötődésű hittestvéreit, illetve minden, velünk együttérezni kívánó honfitársunkat a

2005. június 19-én, vasárnap
tartandó

MÁRTÍROK EMLÉKNAPJÁRA.

Program:

10:30 óra: megemlékezés a nyíregyházi Holokauszt emlékműnél (14 emeletes ház mögött)

11:00 óra: megemlékezés a nyíregyházi Kótaji uti zsidó temetőben, ahol a gyászbeszédet Fröhlich Róbert főrabbi tartja.

Meghívó

A Nyíregyházi Zsidó Hitközség vezetőségének mandátuma 2005. augusztus 26. napján lejár, ezért a vezetőség meghívja a Hitközség tagjait a

2005. július 10-én, vasárnap,
15:00 órától tartandó

VEZETŐSÉGVÁLASZTÓ KÖZGYŰLÉSRE.

Kérjük a hitközség tagjait, hogy a napirendi pont jelentőségére tekintettel minél nagyobb számban megjelenjen szíveskedjenek!

Sófár ■ A Nyíregyházi Zsidó Hitközség folyóirata. ■ A Hitközség címe: 4400 Nyíregyháza, Mártírok tere 6., e-mail: nyirzsido@freemail.hu, tel./fax: (36)-42-417-939, számlaszáma: OTP 11744003 - 20331427 ■ Az újságot szerkeszti a szerkesztőbizottság. ■ A Sófárt a Gprint Iroda nyomtatja (Nyíregyháza, Széchenyi u. 1.). ■ A Sófárban megjelenő fotókat - ha az másként nincs feltüntetve - Tóth-Ábri Péter készítette. ■ Az újság ingyenes. ■ A Sófár 2005-ben a MAZSIHISZ támogatásával jelenik meg. ■

Terveink szerint augusztus vagy szeptember hónapban a David Klezmer Quintett koncertet fog adni a zsinagóga udvarán! Pontos dátum a későbbiekben! Figyelje a városi plakátokat!